

บทที่ 3

สภาพการณ์ปัจจุบัน

3.1 ความเป็นมาและสถานการณ์หนี้สินครัวเรือนในปัจจุบัน

ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำในปัจจุบันนอกจากจะส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนแล้วยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของสังคมยุคใหม่ที่ดำรงชีวิตอยู่ในระบบทุนนิยมและวัตถุนิยมซึ่งมีค่าครองชีพสูง ประชาชนมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ แต่ความต้องการในการใช้เงินยังคงเพิ่มขึ้นเนื่องจากประชาชนทั่วไปยังมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร ต้องการส่งลูกให้ได้รับการศึกษาที่ดี ต้องการยกระดับอาชีพ ต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นหรือต้องการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ หากรายได้ประจำที่ได้จากการทำมาหากินเลี้ยงชีพไม่พอที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ และเป็นทุนในการทำมาหากินได้ตามความต้องการ ทำให้มีการปรับตัวของสังคมไทยเพื่อให้สามารถประคองตัวให้อยู่รอดด้วยการกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกู้เงินในระบบหรือการกู้เงินนอกระบบเพื่อนำไปใช้จ่ายเกี่ยวกับความต้องการในการดำรงชีพด้านต่างๆ ในชีวิตประจำวัน สำหรับประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยแหล่งเงินกู้ที่สามารถเข้าถึงได้ คือ กลุ่มธนาคารทั่วไป ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) รองลงมา คือ สหกรณ์ในอำเภอ กลุ่มออมทรัพย์ธนาคารอาคารสงเคราะห์และกองทุนหมู่บ้าน แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา นอกจากนี้ประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อยส่วนใหญ่มักขาดโอกาสในการกู้เงินในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ เพราะมีหลักเกณฑ์ที่รอบคอบและรัดกุมในการกู้ ส่วนการกู้จากโรงรับจำนำ บางครั้งก็อาจจะได้รับเงินน้อย เพราะขึ้นอยู่กับมูลค่าของหลักทรัพย์ นอกจากนี้องค์ประกอบในการกู้ยืมเงินในระบบ ได้แก่ หลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ การควบคุมวงเงิน อัตราดอกเบี้ย เงื่อนไขในการชำระคืน เอกสารทางการเงินที่หมุนเวียนในธนาคาร เอกสารทางบัญชีแสดงรายรับรายจ่าย และการอนุมัติสินเชื่อต้องตรวจสอบผ่านเครดิตบูโร ตลอดจนหลักเกณฑ์การปล่อยเงินกู้ในระบบที่ค่อนข้างเข้มงวดซึ่งเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้เป็นอุปสรรคที่ทำให้ประชาชนที่เดือดร้อนบางกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจและกลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ ในปัจจุบันการให้บริการการกู้เงินในระบบจึงมีขอบเขตน้อยลง ส่วนการกู้เงินนอกระบบซึ่งเป็นการดำเนินธุรกิจจากแหล่งเงินกู้ที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน และไม่มีการควบคุมจากรัฐบาล ดังนั้นจึงไม่สามารถควบคุมอัตราดอกเบี้ยได้ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยจึงเป็น

สิทธิของผู้ปล่อยเงินกู้ในระบบ อัตราดอกเบี้ยในการปล่อยเงินกู้ย่อมสูงขึ้นตามความต้องการของผู้ปล่อยเงินกู้ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ การกู้เงินในระบบนั้นถือว่าเป็นการให้กู้ที่ได้เงินอย่างสะดวกรวดเร็ว และไม่เป็นทางการ หลักฐานเอกสารต่างๆไม่จำเป็นเท่ากับค้ำประกันสัญญาที่ได้ตกลงไว้ระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้ การกู้เงินในระบบจึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐมองว่าเป็นการทุจริตเอาเปรียบด้วยดอกเบี้ยที่สูงมากและต้องกำจัดให้หมดสิ้น เพราะเป็นอันตรายต่อประชาชนในชาติ แต่การดำรงชีวิตที่มีความต้องการเพิ่มมากขึ้นในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเช่นปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเป็นธรรมชาติในระบบเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องมีการกู้เงินในระบบซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ที่พอจะช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่างๆที่จำเป็นต้องใช้เงิน

อย่างไรก็ตามภาวะหนี้สินถือเป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทยตลอดมา ในอดีตปัญหาหนี้สินของประชาชนไม่ได้รุนแรงมากนักแต่แรงกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายตามนโยบายของรัฐในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำหลายครั้งที่ผ่านมา ทำให้ปัจจุบันประชาชนมีภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2539-2552 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือน ตลอดจนลักษณะที่อยู่อาศัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน ซึ่งจากข้อมูลการสำรวจดังกล่าว ช่วยให้ทราบถึงสถานการณ์การกู้ยืมเงินของภาคครัวเรือนว่ามีปริมาณหนี้สินเท่าใด ซึ่งหากพิจารณาข้อมูลรายได้ รายจ่าย และหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนในช่วง 10 กว่าปี ที่ผ่านมา ดังแสดงใน ตารางที่ 3.1-3.3

ตารางที่ 3.1 แสดงรายได้ต่อเดือนต่อครัวเรือน

ปี พ.ศ.	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)
2539	10,779
2541	12,492
2543	12,150
2545	13,736
2547	14,963
2549	17,787
2550	18,660
2552	20,904

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552)

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนรายได้ของครัวเรือน ตั้งแต่ปี 2539-2552 พบว่า ครัวเรือนในประเทศไทยส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นทุกๆปี กล่าวคือ ในปี 2552 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนอยู่ที่ 20,904 บาท เพิ่มขึ้นจาก 18,660 บาท ในปี 2550 และเพิ่มขึ้นจาก 10,779 บาท ในปี 2539 ซึ่งเป็นการเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัวของรายได้ ซึ่งเราจะสังเกตเห็นว่า รายได้ของครัวเรือนมีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นทุกๆปีก็ตาม แต่เป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งจากผลการสำรวจ ในปี 2552 พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศ มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 20,904 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน (ร้อยละ 72.0) ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างเงินเดือน (ร้อยละ 40.3) จากการทำธุรกิจ (ร้อยละ 20.3) และจากการทำการเกษตร (ร้อยละ 11.4) และมีรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงาน เช่น เงินที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน/รัฐ (ร้อยละ 10.2) รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ดอกเบี้ย (ร้อยละ 1.6) นอกจากนั้นยังมีรายได้ในรูปสวัสดิการ/สินค้าและบริการต่างๆ (ร้อยละ 14.5)

ตารางที่ 3.2 แสดงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน

ปี พ.ศ.	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน (บาท)
2539	9,190
2541	10,389
2543	9,848
2545	10,889
2547	12,297
2549	14,311
2550	14,500
2552	16,205

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552)

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนตั้งแต่ปี 2539-2552 พบว่า ครัวเรือนในประเทศไทยส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกๆปี กล่าวคือ ปี 2552 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนอยู่ที่ 16,205 บาท เพิ่มสูงขึ้นจาก 14,500 บาท ในปี 2550 และเพิ่มขึ้นจาก 9,190 ในปี 2539 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนสูงขึ้นเป็นเท่าตัว ซึ่งเราจะสังเกตเห็นว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำและสอดคล้องกับรายได้ที่มีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นที่ค่อนข้างต่ำเหมือนกัน ซึ่งจากผลการสำรวจค่าใช้จ่ายของครัวเรือนปี 2552 ครัวเรือนทั่วประเทศ ในปี 2552 มีค่าใช้จ่าย

เฉลี่ยเดือนละ 16,205 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ร้อยละ 34.2 เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม (ซึ่งในจำนวนนี้มีค่าเครื่องดื่มที่เป็นแอลกอฮอล์ร้อยละ 1.4) รองลงมาเป็นค่าที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน (ร้อยละ 20.1) ใช้เกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ (ร้อยละ 17.7) ใช้ส่วนบุคคล/เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้า (ร้อยละ 5.4) ในการสื่อสาร (ร้อยละ 3.1) ใช้ในการบันเทิง/ การจัดงานพิธีและในการศึกษา (ร้อยละ 2.3 และ 2.1 ตามลำดับ) ค่าเวชภัณฑ์/ค่ารักษาพยาบาล (ร้อยละ 1.9) กิจกรรมทางศาสนา (ร้อยละ 1.1) แต่อย่างไรก็ตามพบว่าค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย ซ้อสลากกินแบ่ง/หวย ดอกเบี้ย (ร้อยละ 12.1)

ตารางที่ 3.3 แสดงจำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

ปี พ.ศ.	จำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือน(บาท)
2539	52,001
2541	69,674
2543	68,405
2545	82,485
2547	104,571
2549	116,585
2550	116,681
2552	134,699

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552)

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนจำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนตั้งแต่ปี 2539-2552 พบว่า ครัวเรือนในประเทศไทยส่วนใหญ่มีหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี กล่าวคือ ปี 2552 มีหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนอยู่ที่ 134,699 บาท เพิ่มสูงขึ้นจาก 116,681 บาท ในปี 2550 และเพิ่มขึ้นจาก 52,001 ในปี 2539 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนสูงขึ้นเป็นเท่าตัว ซึ่งเราจะสังเกตเห็นว่าหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่ค่อนข้างสูงและสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และถ้าหากเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อเดือนกับจำนวนหนี้สิน เราจะเห็นได้ว่า จำนวนหนี้สินของครัวเรือนมีอัตราที่สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนและมีแนวโน้มที่จำนวนหนี้สินของครัวเรือนจะเพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยหรือคงที่ ซึ่งจากการสำรวจหนี้สินของครัวเรือน ปี 2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศมีหนี้สินร้อยละ

ละ 60.9 โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 134,699 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67.7) เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือน คือ ซื้อมบ้าน/ที่ดินร้อยละ 34.3 ใช้ในการอุปโภคบริโภค (ร้อยละ 30.8) และหนี้เพื่อใช้ในการศึกษา (ร้อยละ 2.6) สำหรับหนี้ใช้ทำธุรกิจจะสูงกว่าการเกษตร (ร้อยละ 2.1)

ครัวเรือนทั่วประเทศ ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระบบ โดยเป็นครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบอย่างเดียวร้อยละ 82.4 และเป็นครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบร้อยละ 9.7 สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว มีเพียงร้อยละ 7.9 และพบว่าจำนวนเงินเฉลี่ยที่เป็นหนี้ในระบบสูงกว่านอกระบบถึง 18 เท่า (127,715 และ 6,984 บาท ตามลำดับ)

ครัวเรือนที่มีหนี้สินในระบบทั่วประเทศ ในปี 2552 พบว่าการก่อหนี้เพื่อใช้ในการซื้อบ้านและที่ดินสูงที่สุด คือ ร้อยละ 35.3 อาจเป็นผลจากมาตรการ การกระตุ้นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ด้วยการลดภาษีในการซื้อ/โอนบ้าน รองลงมาใช้ในการอุปและโภคบริโภค คือ ร้อยละ 30.6 สำหรับใช้ทำธุรกิจและทำการเกษตรใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 15.6 และ 14.3 ตามลำดับ ส่วนหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียงร้อยละ 2.6 เท่านั้นสำหรับครัวเรือนที่มีหนี้สินนอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในการอุปและ โภคบริโภค คือ ร้อยละ 33.8 รองลงมาเพื่อใช้ทำธุรกิจใช้ซื้อบ้านและที่ดินและ ใช้ทำการเกษตร คือ ร้อยละ 27.7, 17.0 และ 11.7 ตามลำดับ สำหรับหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียงร้อยละ 2.7 เท่านั้น

3.2 หนี้สินของครัวเรือนในอดีตที่ผ่านมา

การที่ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยขยายตัวสูงขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 และเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภาครัฐจึงได้มีการออกมาตรการต่างๆ มาเพื่อช่วยกระตุ้นการใช้จ่ายของภาคครัวเรือน โดยนโยบายการเงินที่ภาครัฐได้ออกมาเพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจนั้น เช่น

1. การประกาศปรับลดอัตราดอกเบี้ยมาตรฐาน (Bank Rate) สำหรับเงินกู้ยืมปกติที่ให้แก่ธนาคารพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2542 จำนวน 3 ครั้ง จากร้อยละ 12.5 ต่อปี เป็นร้อยละ 7.0 ร้อยละ 5.5 และร้อยละ 4.0

2. การปรับองค์ประกอบของสินทรัพย์สภาพคล่องจากเดิมที่ต้องดำรงเป็นเงินฝากที่ ธปท. เฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่าร้อยละ 2 เป็นร้อยละ 1 ของฐานเงินฝากและเงินกู้ยืมระยะสั้นจากต่างประเทศ เพื่อช่วยลดต้นทุนของธนาคารพาณิชย์และกิจการวิเทศธนกิจ

3. การผ่อนคลายนโยบายการให้เข้าซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน โดยผู้ดำเนินการสามารถกำหนดจำนวนเงินค่างวดและระยะเวลาการผ่อนชำระได้เอง รวมทั้งผ่อนคลายน

เงื่อนไขการยึดรถยนต์และเงินรายงวดที่ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระไปแล้ว โดยขยายระยะเวลาการผิคนัดชำระเงินจากเดิม 2 งวดติดต่อกันเป็น 3 งวดติดต่อกัน

4. การเปลี่ยนแปลงวงเงินสูงสุดที่สถาบันการเงินจะให้กู้ยืมแก่กิจการ ซึ่งเดิมกำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ 5 ของเงินกองทุน เป็นไม่เกินร้อยละ 5 ของเงินให้กู้ยืมรวมของสถาบันการเงินนั้น

5. การปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ถือบัตรหลักของบัตรเครดิตในการออกบัตรใหม่ต้องมีรายได้ทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 180,000 บาทต่อปี และมีอายุไม่ต่ำกว่า 22 ปี จากเดิมต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 240,000 บาทต่อปี ในขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ถือบัตรเสริมให้มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี จากเดิมมีอายุไม่ต่ำกว่า 22 ปี ส่วนเงื่อนไขการผ่อนชำระหนี้บางส่วนที่กำหนดให้ผู้ถือบัตรต้องชำระขั้นต่ำในแต่ละงวดอย่างน้อยร้อยละ 10 ของยอดสินเชื่อคงค้าง และต้องไม่ต่ำกว่างวดละ 2,000 บาท ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2544 เป็นต้นไปนั้น ได้ผ่อนผันให้ผู้ถือบัตรรายเก่าที่สมัครก่อนวันที่ 1 มกราคม 2541 ผ่อนชำระแต่ละงวดในอัตราร้อยละ 5 ของยอดสินเชื่อคงค้างทั้งสิ้น แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท ต่อไปได้อีก 1 ปี

นอกจากนี้ภาครัฐยังได้ออกมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับนโยบายการคลังเพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจด้วย เช่น การยกเว้นการจดทะเบียนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับเงินได้สุทธิในช่วง 50,000 บาทแรก การลดอัตราภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) จากร้อยละ 10 เหลือร้อยละ 7 เป็นระยะเวลา 2 ปี โครงการกองทุนหมู่บ้านฯ และการปล่อยสินเชื่อผ่านสถาบันการเงินของรัฐ โดยเน้นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่งแม้ว่าสินเชื่อในส่วนนี้จะคิดเป็นสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับสินเชื่อในระบบทั้งหมด แต่ก็มีส่วนเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนแก่ประชาชนระดับรากหญ้าและช่วยทดแทนการกู้ยืมนอกระบบอย่างไรก็ตาม เงินกู้ยืมจากภาครัฐดังกล่าวมิได้ใช้ในการบริโภคทั้งหมด บางส่วนนำไปใช้เพื่อส่งเสริมการผลิตหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสมาชิกในหมู่บ้าน

เกษตรกรเป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและมีความเสี่ยงซ้ำซ้อน ในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรรายได้น้อยคิดเป็นเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 47.15) ของเกษตรกรทั้งหมด และคิดเป็นร้อยละ 11.12 ของครัวเรือนทั้งหมด (18 ล้านครัวเรือน) นั่นเท่ากับว่าปัญหาต่างๆ ในครัวเรือนกลุ่มนี้จะกระทบคนจำนวนมากของประเทศ โดยกลุ่มครัวเรือนนี้มีรายได้อยู่ในระดับต่ำ Quartile ล่างสุด และรายได้นี้ยังต้องเผชิญกับความผันผวนของผลผลิตและราคา ตามฤดูกาลเพาะปลูก ภูมิอากาศ และอุปสงค์ ทำให้โดยปกติแล้วมีความเสี่ยงที่หนี้จะเพิ่มมากขึ้นและเป็นปัญหามากกว่ากลุ่มอื่นๆ ที่แม้จะมีรายได้น้อยเหมือนกันแต่ไม่ผันผวนเท่า

เมื่อวิเคราะห์ลึกลงไปโดยใช้ข้อมูลเชิงโครงสร้างจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไตรมาสที่ 4 ปี 2549 พบว่า 3 ใน 4 (ร้อยละ 75.42) ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้น้อยมีหนี้สิน โดยจุดประสงค์หลักในการกู้ยืมของครัวเรือนกลุ่มนี้คือ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ

ทำการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 52.18 ในขณะที่ร้อยละ 21.64 กู้เพื่อการบริโภค ด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนธนาคารพาณิชย์ไทยให้สินเชื่อแก่ครัวเรือนกลุ่มนี้คิดเป็นเพียงร้อยละ 0.9 ดังนั้น แหล่งเงินกู้ที่สำคัญจึงมาจากภาครัฐ โดยอันดับหนึ่งได้แก่สถาบันการเงินเฉพาะกิจคิดเป็นร้อยละ 49.5 รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านร้อยละ 29.1 ในขณะที่มีการกู้ยืมในระบบ (จากนายทุน) ประมาณร้อยละ 11.9 ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่ออัตราดอกเบี้ยที่ไม่เป็นธรรม

นอกจากนั้น ครัวเรือนเกษตรกรรายได้น้อยยังมีความเสี่ยงในเชิงบุคคล โดยสินทรัพย์กว่าร้อยละ 86 เป็นอสังหาริมทรัพย์เพื่ออยู่อาศัยและทำธุรกิจซึ่งมีสภาพคล่องต่ำและจำเป็นต่อการดำรงชีพขณะที่สินทรัพย์ทางการเงินคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.41 ของสินทรัพย์ทั้งหมด ในด้านขนาดของปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรรายได้น้อยมีมูลค่าหนี้สินคิดเป็น 8.23 เท่าของรายได้ต่อเดือน และภาระการชำระหนี้ต่อเดือนซึ่งรวมถึงการชำระเงินต้นและดอกเบี้ยของครัวเรือนกลุ่มนี้คิดเป็นสัดส่วนเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48.41) ของรายได้ต่อเดือน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ธนาคารพาณิชย์ทั่วไปใช้ ที่ระดับร้อยละ 30-40 ของรายได้ต่อเดือน

หนี้สินของครัวเรือน เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงภาวะการใช้จ่ายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่ราคาน้ำมันและค่าครองชีพที่พุ่งสูงขึ้นรวมถึงมีความกังวลถึงกรณีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) สินเชื่อส่วนบุคคลและบัตรเครดิตที่เพิ่ม ทำให้เห็นว่าครัวเรือนจะประสบปัญหาในการใช้จ่ายและการชำระหนี้มากขึ้นในระยะต่อไป ดังนั้น ปัญหาหนี้ครัวเรือนจึงเป็นสิ่งที่ต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เพื่อแก้ไขปัญหา

3.3 หนี้สินครัวเรือนของจังหวัดอุบลราชธานี

ในรัฐบาลยุคนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีนโยบายให้ประชาชนที่มีหนี้ในระบบให้มาขึ้นทะเบียนเป็นหนี้ในระบบนั้น จากการลงทะเบียนหนี้ในระบบปรากฏว่าจังหวัดอุบลราชธานี มีประชาชนที่มาลงทะเบียนหนี้ในระบบ ระหว่างวันที่ 1-30 ธันวาคม 2552 จำนวน 32,910 คน และมียอดจำนวนหนี้สูงถึง 3,410,732,134.41 บาท (กรุงเทพมหานครจอนไลน์, 2553, 30 มกราคม) ซึ่งติดอันดับ 1-5 ของการลงทะเบียนหนี้ในระบบจากข้อมูลเกี่ยวกับการลงทะเบียนหนี้สินนอกระบบทั่วประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีหนี้สินที่กู้ยืมมาจากนอกระบบสิ้นพันตัวและมีจำนวนมาก

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติจังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในด้านหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม พ.ศ. 2549-2552 ดังนี้

ตารางที่ 3.4 แสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม
(หนี้ในระบบ)ย

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	จำนวน (บาท)/ปี		
	2549	2550	2552
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน	3,877,615,403	10,597,705,077	7,623,795,221
ใช้ในการศึกษา	868,634,994	164,816,134	319,695,919
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน	12,991,257,948	23,855,142,188	29,449,949,020
ใช้ในการทำธุรกิจ	17,435,145,251	4,083,971,517	8,440,875,622
ใช้ในการทำการเกษตร	4,917,567,542	6,592,865,150	10,819,757,862
อื่นๆ	17,398,476,069	-	-
รวม	40,488,697,207	45,294,500,066	56,654,073,645

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552)

เมื่อพิจารณาจากจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (หนี้ในระบบ) พบว่า หนี้สินครัวเรือนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์การกู้ยืม คือ เพื่อใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน มากที่สุด จำนวน 12,991,257,948 บาท ในปี 2549 จำนวน 23,855,142,188 บาท ในปี 2550 และจำนวน 29,449,949,020 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (หนี้ในระบบ) มีอัตราที่เพิ่มขึ้นทุกๆปีและเป็นอัตราที่สูงมาก รองลงมา คือ เพื่อใช้ในการทำการเกษตร จำนวน 4,917,567,542 บาท ในปี 2549 จำนวน 6,592,865,150 บาท และจำนวน 10,819,757,862 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (หนี้ในระบบ) กู้ยืมมาเพื่อใช้ในการทำการเกษตรมีอัตราการกู้ยืมที่ก้าวกระโดดอย่างมากเป็นเท่าตัวและมีแนวโน้มในอนาคตต่อไปจะสูงมากขึ้นกว่านี้ เนื่องจากการทำการเกษตรของเกษตรกรต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และการทำการเกษตรต้องประสบกับปัญหาสภาพอากาศที่แปรปรวน ฤดูกาลไม่แน่นอนเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อน ทำให้เกษตรกรต้องลงทุนในการทำการเกษตรสูงขึ้น เพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการหรือได้เท่าเดิม ส่วนวัตถุประสงค์อื่นๆ คือ เพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน เพื่อใช้ในการทำธุรกิจ จะเห็นว่ามียอดการกู้ยืมที่สูงเหมือนกัน แต่จะขึ้นอยู่กับช่วงภาวะเศรษฐกิจ หากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำการกู้ยืมก็จะต่ำ หากภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรืองการกู้ยืมก็จะสูง ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการศึกษา จะเห็นได้ว่ามียอดการกู้ยืมสูงขึ้นทุกปีเหมือนกัน ถึงแม้ว่าในปี 2549 จะมียอดการกู้ยืมที่

มากกว่า ปี 2550 และ 2552 แต่แนวโน้มในอนาคตคาดว่า การกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่จะสูงขึ้นเป็นเท่าตัวเหมือนกับการกู้ยืมเพื่อใช้ในการเกษตร

ตารางที่ 3.5 แสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (หนี้นอกระบบ)

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	จำนวน (บาท)/ปี		
	2549	2550	2552
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน	80,103,400	-	381,009,765
ใช้ในการศึกษา	-	-	-
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน	1,766,140,365	1,245,909,006	452,729,792
ใช้ในการทำธุรกิจ	141,998,091	42,968,530	-
ใช้ในการทำการเกษตร	3,434,295	169,672,674	40,333,317
อื่นๆ	38,020,380	-	-
รวม	2,029,696,531	1,458,550,209	874,072,874

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552)

เมื่อพิจารณาจากจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (หนี้นอกระบบ) พบว่า หนี้สินครัวเรือนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์การกู้ คือ เพื่อใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน มากที่สุด จำนวน 1,766,140,365 บาท ในปี 2549 จำนวน 1,245,909,006 บาท และในปี 2550 จำนวน 452,729,792 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (หนี้นอกระบบ) มีอัตราที่ลดลงทุกๆปีซึ่งสวนทางกันกับหนี้ในระบบ ถ้าหากนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบของรัฐบาลได้ผลจำนวนหนี้นอกระบบก็จะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ รองลงมา คือ เพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน เพื่อใช้ในการทำการเกษตร เพื่อใช้ในการทำธุรกิจ และอื่นๆ ตามลำดับ การกู้ยืมมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการทำการเกษตร พบว่า มีจำนวน 3,434,295 บาท ในปี 2549 จำนวน 169,672,674 บาท ในปี 2550 และจำนวน 40,333,317 บาท ในปี 2552 ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราการกู้ยืมหนี้นอกระบบเพื่อใช้ในการทำการเกษตรมีอัตราเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าในปี 2552 จะน้อยกว่าปี 2550 ก็ตาม แต่จำนวนหนี้สินยังอยู่ในอัตราที่สูงเหมือนเดิม

ตารางที่ 3.6 แสดงแบบรายงานผลการตรวจสอบติดตามผลการอนุมัติสินเชื่อธนาคาร
อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

(1) จำนวนลูกหนี้ทั้งหมด (ราย)	1,606
(2) เข้าสู่กระบวนการเจรจาแล้ว (ราย)	1,606
ผลการเจรจา	
(3) เจรจายุติประสงค์ขอกู้ (ราย)	811
(4) เจรจาไม่ยุติ (ราย)	-
(5) ยุติเรื่อง/ไม่ประสงค์ขอกู้ (ราย)	795
ผลการพิจารณาสินเชื่อของธนาคารกับลูกหนี้ตาม (3)	
(6) อยู่ระหว่างการพิจารณา (ราย)	147
(7) หาหลักประกันไม่ได้ (ราย)	-
(8) อนุมัติสินเชื่อแล้ว (ราย)	254
(9) ไม่อนุมัติสินเชื่อ	410
(10) เหตุผลที่ธนาคารไม่อนุมัติ สินเชื่อตามข้อ (9)	
1. เป็นหนี้กับญาติพี่น้อง	
2. ลูกหนี้เข้าใจผิดคิดว่ารัฐบาลจะชำระหนี้ให้	
3. ไม่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อ	

ที่มา: ศูนย์แก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบกระทรวงมหาดไทย จังหวัดอุบลราชธานี 2552

เมื่อพิจารณาจากรายงานการตรวจสอบติดตามผลการอนุมัติสินเชื่อธนาคาร ในอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2552 พบว่า มีจำนวนลูกหนี้ทั้งหมด 1,606 ราย มีการเจรจายุติประสงค์ขอกู้ 811 ราย เจรจายุติเรื่อง/ไม่ประสงค์ขอกู้ 795 ราย และเมื่อผลการพิจารณาสินเชื่อของธนาคารกับลูกหนี้ ปรากฏว่า อยู่ระหว่างการพิจารณา 147 ราย อนุมัติสินเชื่อแล้ว 254 ราย ไม่อนุมัติสินเชื่อ 410 ราย เหตุผลที่ธนาคารไม่อนุมัติ คือ เป็นหนี้กับญาติพี่น้อง ลูกหนี้เข้าใจผิดคิดว่ารัฐบาลจะชำระหนี้ให้ และไม่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อ

ตารางที่ 3.7 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2553

ตำบล	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)
เทศบาลตำบลตระการพืชผล	64,493.86
กุศกร	46,025.50
ตากแดด	45,383.38
ไหล่ทุ่ง	43,071.07
คำเจริญ	42,631.14
คอนสาย	42,147.02
บ้านแดง	42,095.85
ตระการ	41,494.14
เซเป็ด	40,972.02
กระเดียน	40,111.10
โนนกรุง	40,000.01
ห้วยฝ้ายพัฒนา	39,259.36
ขามเปี้ย	39,175.30
กุศยาลวน	38,834.00
ถ้ำแซ่	38,754.44
นาสะไม	38,517.50
โคกจาน	38,407.39
สะพือ	38,191.15
ท่าหลวง	37,709.60
นาพิน	37,282.59
หนองเต่า	37,017.87
เกษม	36,913.77
เป่า	33,594.51
เฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปีของคนในพื้นที่	40,916.67

ที่มา: กรมพัฒนาชุมชน (2553)

จะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของครัวเรือน อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีไม่มากนัก ตำบลที่มีรายได้มากที่สุด คือ ตำบลขุขันธ์ ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ในเทศบาลตำบลตระการพืชผล เป็นจุดศูนย์กลางในการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า มีตลาด แหล่งการค้า ศูนย์การค้า ฯลฯ ทำให้ตำบลขุขันธ์ มีรายได้มากที่สุดในอำเภอ ส่วนตำบลที่มีรายได้น้อยที่สุด คือ ตำบลเป่า ตำบลเกษม ตำบลหนองเต่า ตามลำดับ ซึ่งเป็นตำบลที่มีขนาดใหญ่ทั้ง 3 ตำบล ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 3.7 จะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของครัวเรือน อำเภอตระการพืชผล มีขนาดรายได้ที่ใกล้เคียงกันซึ่งไม่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากนัก การดำรงชีพ การประกอบอาชีพ การศึกษา เป็นต้น ก็มีระดับใกล้เคียงกันด้วย แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับรายได้ของคนในกรุงเทพฯ จะเห็นได้ว่า รายได้ต่อคนต่อปีของครัวเรือนของคนในอำเภอตระการพืชผลเท่ากับรายได้ต่อคนต่อเดือนของคนในกรุงเทพฯ ซึ่งก่อให้เกิดการเลื่อมล้ำด้านรายได้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยขึ้นมา

ภาวะหนี้สินครัวเรือนในภาพรวมอยู่ในระดับที่บริหารจัดการได้ อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะครัวเรือนรายได้ที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและแรงงาน ยังคงมีความเสี่ยงต่อปัญหาหนี้สินครัวเรือน ถึงแม้ว่าปัจจัยบวกระยะสั้น เช่น ราคาสินค้าเกษตรที่สูงขึ้น และการปรับขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำ จะช่วยบรรเทาความเสี่ยงต่อปัญหาหนี้สินของครัวเรือนในภาคเกษตรและแรงงาน แต่ภาวะราคาน้ำมันแพงและค่าครองชีพสูง ก็ยังคงเป็นปัจจัยเสี่ยงของครัวเรือนหนี้สินของครัวเรือน เป็นตัวชี้วัดสะท้อนถึงภาวะการใช้จ่ายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด หากว่าครัวเรือนประสบปัญหาในการใช้จ่ายและการชำระหนี้มากขึ้นทุกปี มันก็จะเป็นปัญหาใหญ่ระดับประเทศ และลุกลามไปสู่ระบบเศรษฐกิจโดยรวมได้ ดังนั้นจึงควรเฝ้าระวังปัญหาหนี้สินของครัวเรือนพร้อมหาวิธีแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุดและป้องกันไม่ให้ลุกลามไปสู่ระบบเศรษฐกิจอื่นๆ